

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 11.3.2003
KOM(2003) 112 slutlig

**MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN TILL RÅDET,
EUROPAPARLAMENTET, EUROPEISKA EKONOMISKA OCH SOCIALA
KOMMITTÉN OCH REGIONKOMMITTÉN**

**Innovationspolitiken: en uppdatering av Europeiska unionens ståndpunkt inom ramen
för Lissabonstrategin**

SAMMANFATTNING

Innovation är en hörnsten i Lissabonstrategin som presenterades av Europeiska rådet vid mötet i mars 2000 och som starkt betonades av de följande Europeiska råden, särskilt i Barcelona 2002.

Detta meddelande om innovationspolitiken bildar tillsammans med meddelandet om industripolitiken i ett utvidgat Europa och grönboken om entreprenörskap en sammanhängande struktur för utvecklingen av en företagspolitik som främjar företagets konkurrenskraft och bidrar till den ekonomiska tillväxten i Europa.

Det utgör även ett lägligt bidrag till Europeiska rådets vårmöte som kommer att äga rum den 20–21 mars 2003.

I meddelandet erkänns forskningens viktiga bidrag till innovation och vikten av det nya meddelandet ”Mer forskning för Europa – mot 3 % av BNP”, men det framhålls samtidigt att det finns många andra innovationsformer.

Innovation kan ske successivt i små steg eller vara genomgripande, den kan vara ett resultat av tekniköverföring eller utveckling av nya affärskoncept, den kan vara teknisk, organisatorisk eller salu- och marknadsföringsinriktad.

Syftet med meddelandet är i första hand att beskriva de olika vägarna till innovation och analysera konsekvenserna för utformningen av innovationspolitiken och för olika åtgärder för att tillämpa innovationspolitiken, så att inte de hindras av en alltför restriktiv syn på innovation.

Analysen åtföljs av en undersökning av de aktuella utmaningar som i olika grad gäller EU. Det påpekas att strukturer, problem och möjligheter beträffande innovation inte nödvändigtvis är de samma i alla större ekonomiska områden i världen. Bland de faktorer som beaktas är EU:s ständigt bristfälliga innovationsarbete, följderna av utvidgningen, demografiska trender och den offentliga sektorns stora omfattning i EU:s ekonomier.

Eftersom innovationspolitiken huvudsakligen bedrivs på nationell och regional nivå, behöver medlemsstaterna och kommissionen intensifiera sitt samarbete för att stärka innovation inom EU, bland annat genom samordnings- och bedömningsmekanismer för ömsesidigt lärande, och värdera de framgångar som uppnåtts. Meddelandet innehåller konkreta förslag på hur den europeiska mångfalden kan förvandlas till en styrka.

I meddelandet ges även förslag på nya vägar för att utveckla EU:s innovationspolitik, särskilt samspelet med andra politikområden. Innovationspolitiken måste ofta förverkligas via andra politikområden, och i meddelandet föreslås bland annat en bättre samordning och en aktiv uppföljning från kommissionens och medlemsstaternas sida.

Slutsatserna innehåller en sammanfattning av de huvudsakliga åtgärder som föreslagits och skall genomföras av medlemsstaterna och kommissionen eller i samarbete mellan dem båda.

INNEHÅLL

1.	Inledning	4
2.	En uppdatering av innovationsbegreppet: innovationsfenomenets mångdimensionella karaktär och de politiska följderna	5
2.1.	Olika vägar till innovation	6
2.2.	De politiska följderna	7
3.	Innovationspolitikens verksamhetsområde	8
4.	Aktuella utmaningar för EU:s innovationspolitik	10
4.1.	Bristfälligt innovationsarbete	10
4.2.	Utvidgningen	11
4.3.	Kompetensbrist	11
4.4.	EU:s specifika ekonomiska och sociala förhållanden	12
5.	En samordnad struktur för innovationspolitiken inom EU	13
6.	Nya riktningar för utvecklingen av EU:s innovationspolitik	16
6.1.	Samspel med andra politikområden för att förbättra miljön för innovativa företag ..	16
6.2.	Främja en starkare marknadsdynamik och utnyttja begreppet ledande marknader ...	19
6.3.	Stimulera innovation inom den offentliga sektorn	20
6.4.	Stärka innovationspolitikens regionala utbredning	20
7.	Slutsatser	21
7.1.	Sammanfattning av de åtgärder som följer av meddelandet	22
	Bilaga 1 Innobarometer 2002	23
	Bilaga 2 Sammanfattning av EU:s nuvarande verksamheter för att främja innovation	25

1. INLEDNING

Att åstadkomma ett innovationsarbete som gör Europeiska unionen till en internationell referens för innovation innebär en avsevärd möjlighet som kan leda till en högre levnadsstandard de närmaste åren. Utvecklingen mot en betydligt mer innovativ europeisk ekonomi har dock visat sig vara trevande och ostadig.

En intensifiering av innovationsåtgärderna är ett viktigt led i strategin för att uppnå det mål som fastställdes vid Europeiska rådets möte i Lissabon i mars 2000, nämligen att EU skall vara den mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomin i slutet av detta årtionde. Kommissionen poängterar dock i sin vårrapport 2003¹, i vilken utvecklingen mot målet från Lissabon bedöms, att mycket återstår att göra, särskilt på området kunskap och innovation som lyfts fram som den främsta prioriteringen det närmaste året för att föra Lissabonstrategin framåt.

Den bedömningen återspeglas även i kommissionens resultattavla för innovation² 2002 som visar att EU:s innovationsarbete är obetydligt jämfört med Förenta staternas och Japans.

Kommissionen har redan tidigare nämnt otillräckliga innovationsåtgärder som den avgörande faktorn bakom Europas dåliga resultat när det gäller produktivitetstillväxt³. De positiva trender som framgår av resultattavlan är glädjande men inte tillräckliga för att vi skall kunna vara säkra på att målet från Lissabon uppnås inom den fastställda tidsplanen.

En liknande bild framträder i rapporten *Global Competitiveness Report*⁴. Den täcker fler utomeuropeiska länder än resultattavlan och visar att innovationsarbetet i många länder, inte bara i Förenta staterna och Japan, sker snabbare än i de flesta EU-länder.

Nu när det redan har gått tre år av de tio i tidsplanen från Lissabon måste EU ompröva sin inställning till och sitt sätt att ta sig an frågan om innovation.

Forskning och utveckling, FoU, är viktiga faktorer för en långsiktig tillväxt och välståndet i Europa. EU:s relativt låga investeringar i FoU förklarar till viss del Europas innovationsbrist och togs nyligen upp i kommissionens meddelande *Mer forskning för Europa – mot 3 % av BNP*⁵.

Även om forskningen är en viktig källa till innovation, är innovation mer än en framgångsrik tillämpning av forskningsresultat. Utvecklingen av innovationsbegreppet – från den linjära modellen med FoU som utgångspunkt till den systematiska modell där innovation uppkommer ur det komplexa samarbetet

¹ KOM(2003) 5.

² SEK(2002)1349. Kommissionen har varje år sedan Europeiska rådets möte i Lissabon offentliggjort den europeiska resultattavlan för innovation.

³ *Produktivitet: nyckeln till konkurrenskraft för medlemsstaternas ekonomier och företag*, KOM(2002) 262.

⁴ *Global Competitiveness Report 2002-2003*, World Economic Forum.

⁵ KOM(2002) 499. Se även *The 2002 Broad Economic Policy Guidelines*, European Economy nr 4, Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 2002.

mellan individer, organisationer och deras operativa miljö – visar att innovationspolitiken även måste inriktas på områden utanför forskningen.

Utformningen av den statliga politiken för att uppmuntra och stödja ett större, effektivare och mer framgångsrikt bestånd av innovativa företag, däribland små och medelstora företag, grundar sig i dag på en tämligen snäv syn på innovation.

EU måste inse hur omfattande innovationsfenomenet är. För att kunna avgöra om, och i så fall hur, den statliga politiken skall inriktas på brister i innovationssystemet i Europa måste EU öka sin förståelse av innovationsmekanismerna i europeiska sammanhang.

EU måste till exempel fråga varför anpassningen till graden av innovation i de internationellt ledande länderna sker så långsamt, om EU:s ramvillkor hindrar kompetens och kunskap från att omvandlas till innovation och om innovationsprocessen i europeiska sammanhang har uppfattats på rätt sätt. EU måste undersöka om det går att vidta åtgärder på europeisk nivå, som skulle ha en rejält förhöjande effekt på EU:s innovationsarbete. Man måste finna effektiva lösningar och tillämpa dessa.

Detta meddelande initierar en sådan bedömning, som en inledning av processen med att uppdatera förutsättningarna för EU:s innovationspolitik och ge nya impulser till innovationskampanjen så att målen från Lissabon kan förverkligas. Grunden för detta måste vara en förnyad politisk vilja hos medlemsstaterna att ta itu med sådant som hindrar ett mer innovativt Europa, en vilja som medlemsstaterna nyligen visade genom att enas om en gemensam politiskt strategi när det gäller gemenskapspatentet vid rådets möte (konkurrenskraft) den 3 mars 2003.

2. EN UPPDATERING AV INNOVATIONSBEGREPPET: INNOVATIONSFENOMENETS MÅNGDIMENSIONELLA KARAKTÄR OCH DE POLITISKA FÖLJDerna⁶

En kortfattad definition av begreppet innovation är ”framgångsrikt införande och utnyttjande av förnyelse i ekonomisk och annan samhällelig verksamhet”⁷.

Eftersom det är företagen som vinner de ekonomiska fördelarna med ett framgångsrikt utnyttjande av nyheter, befinner sig företagen i kärnan av innovationsprocessen. Innovationspolitiken måste ytterst påverka företagen, deras beteende, resurser och operativa miljö.

⁶ Vissa av de frågor som tas upp under denna och följande rubriker diskuteras mer ingående i kommissionens dokument *Future directions of innovation policy in Europe. Proceedings of the Innovation Policy Workshop held in Brussels on 11 July 2002*, Innovation papers nr 31, 2003.

⁷ Se KOM(95) 688 där en mer ingående definition fastställs: ”innovation består av förnyelse och utvidgning av registret av varor och tjänster och därtill hörande marknader, införandet av nya metoder för produktion, leverans och distribution, förändring av företagsledning, arbetsorganisation och även arbetsförhållanden och arbetstagares kvalifikationer”. Denna definition är fortfarande grunden för vårt sätt att angripa innovationspolitiken och överensstämmer med Europeiska rådet i Lissabons uppfattning om innovationens betydelse för konkurrenskraften.

2.1. Olika vägar till innovation

Företagen sporras att innovera genom påtryckningar och utmaningar, särskilt konkurrens och en önskan om att skapa nya marknadsutrymmen.

En nyhet som är viktig för innovation kan uppstå på många sätt.

- Det kan ske i form av en uppfinning. Att dra nytta av uppfinningar som kommer från forskningslaboratoriet är en viktig och väl beprövad väg till innovation. Forskningen bidrar i stor utsträckning till innovation genom att skapa ett flöde av tekniska idéer och regelbundet fylla på förrådet med tekniskt kunnande.
- Ett företag kan innovera genom att hämta idéer från andra branscher och anpassa dem till den egna tillverkningsprocessen eller marknaden. Ett exempel på detta är bilindustrins användning av högpresterande material som utvecklades till en början för att användas i rymden, eller spridningen av datorstödd design till textil- och konfektionsbranschen. Innovation kan ske i form av flera små steg – *successiv innovation* – där företagen finner olika sätt att uppdatera sina produkter och processer. Företagare sporras att innovera som ett sätt att reagera på en innovativ konkurrent genom att använda sin kreativitet till att försöka vinna i konkurrensen.
- Jakten på nya outnyttjade marknadsutrymmen är en annan drivkraft. Den kan vara beroende av tekniska innovationer eller en ny utformning av redan befintliga produkter och tjänster så att en radikal förändring äger rum som av konsumenterna uppfattas som ett större eller bättre värde ("värdeinnovation"). "Återuppfinningen" av armbandsklockan som en billig modeaccessoar är exempel på en sådan form av innovation som inte var tekniskt krävande.
- Det kan ske genom införandet av helt nya metoder i en bransch, som till exempel de nya affärsmodellerna för återförsäljare på Internet, i syfte att skapa nya marknadsutrymmen eller öka lönsamheten på en redan befintlig marknad.

Konkurrensen till följd av innovation tycks vara lika viktig som priskonkurrensen som en reaktion från företagen på marknadens påtryckningar. I många branscher riskerar företaget sin framtid om det tillåter sig att komma efter i strävan mot nya eller bättre varor och tjänster och bättre sätt att tillverka eller utföra dessa. I sådana föränderliga branscher är det ofta nya företag med tillväxtpotential som är mer innovativa och tvingar de etablerade företagen att anta utmaningen genom att själva bli mer innovativa. Att uppmuntra uppkomsten av nya företag är mycket innovationsfrämjande inom flera branscher.

Även om forskningen utgör ett viktigt bidrag till innovation skapas inget värde om inte företagen agerar. Det är företagen som står bakom värdeskapandet. Genom att produktcykeln görs kortare ställs företagen inför behovet av mer kapitalintensiva investeringar och måste prioritera sin förmåga att reagera snabbt. Innovation är ett viktigt hjälpmedel för företagen i deras skapande av konkurrensfördelar och ett ökat konsumentvärde. Bortsett från vissa teknikbaserade företag är inte företagen koncentrerade på tekniska aspekter av ny produktutveckling utan på innovativa sätt att stärka sin ställning på marknaden.

Förutom termen *teknisk innovation*, som täcker innovation som härleder från forskningen, kan därför också andra klassificeringar göras. Begreppet *organisatorisk innovation* speglar erkännandet av att nya sätt att organisera arbetet på områden som personalledning (positiva åtgärder som att engagera alla anställda för att omvandla arbetsorganisationen till en kollektiv innovationsresurs), distribution, finansväsen, tillverkning etcetera kan ha en positiv inverkan på konkurrenskraften. I det begreppet kan även *innovation av affärsmodeller* ingå. *Salu- och marknadsföringsinnovation (presentational innovation)* börjar användas som ett vitt begrepp som täcker innovation på områden som design och marknadsföring.

Hastigheten och effektiviteten i ekonomins spridning av innovation är avgörande för produktiviteten och den ekonomiska tillväxten. Det kan beskrivas som en fontänprocess. Genom krafter som konkurrens och imitation utvecklas och förbättras en redan påbörjad innovation, och effekterna på ekonomin blir därför många gånger större än de som uppstod när innovation först förankrades. En sådan process kräver en konstant omfördelning av resurserna till verksamheter som medför en ökad effektivitet eller ett större ekonomiskt värde, så därför är arbetstagarnas yrkesmässiga och geografiska rörlighet en viktig innovationsfaktor.

De ledande inom teknisk utveckling är inte nödvändigtvis ledande inom teknikens införande. Det främsta ekonomiska bidraget kommer inte nödvändigtvis från ”den som tidigt inför något” utan snarare från den ”snabba uppföljaren” som inför den innovativa form som erövrar den internationella marknaden.

2.2. De politiska följderna

Ovanstående reflektioner visar innovationens mångfald och de svårigheter det leder till när de processer skall skapas genom vilka innovation sker.

I beskrivningar av innovationsprocessen – först de linjära modellerna som senare utvecklats till det nu rådande systemiska synsättet – nämns FoU antingen som en inledande eller en avgörande faktor. Trots att det är den systemiska modellen som dominerar dagens politiska debatt⁸, verkar det fortfarande som om många åtgärder som vidtagits för att främja innovation har det linjära synsättet att tacka för mycket.

Dessa modeller hjälper oss att förstå den speciella situationen beträffande teknisk innovation och motiverar oron över de relativt låga investeringarna i FoU i unionen⁹. Vidare visar övergången till det systemiska synsättet en ökande förståelse av alla de faktorer och samband som påverkar innovationsprocessen. Den systemiska modellen måste ändå återspeglas i utformningen och genomförandet av innovationspolitiken och den måste utvecklas så att den skapar förståelse för andra typer av innovation och tillför oss ny kunskap om teknisk innovation.

Dessa modeller präglar även mätningarna av innovationsprocessen och innovationsarbetet, som i regel är inställda på tekniska innovationsindikatorer. Kapacitet och fullgöranden som avser icke-tekniska innovationsformer och marknadsfaktorer, förekommer inte ofta i dagens innovationsstatistik och blir mer sällan föremål för analys än innovation som är kopplad till forskningen. Det kan till viss del förklara att uppgifterna från vissa länder som visar en hög grad av

⁸ *Managing national innovation systems*, OECD, 1999.

⁹ Se kommissionens meddelande *Mer forskning för Europa – mot 3 % av BNP*, KOM(2002) 499.

innovationsarbete inte är förenade med lika tydliga bevis på en stark ekonomisk tillväxt.

Det är mycket möjligt att brister inom den organisatoriska, salu- och marknadsföringsinriktade och mervärdesskapande innovationen samt innovation av affärsmodeller är lika stor orsak till den långsamma utvecklingstakten mot Lissabonmålen som de uppenbart låga investeringarna i FoU.

Företagen måste bli bättre på att anpassa sig till och dra nytta av förändringar, regelbundet förnya och förändra sin verksamhet och de måste visa en större entreprenörsanda.

EU måste inse vidden av innovationsfenomenet och utveckla större kunskap om hur det fungerar i europeiska sammanhang för att ge den statliga politiken en stadig förankring.

3. INNOVATIONSPOLITIKENS VERKSAMHETSOMRÅDE

Företagen verkar som en drivkraft bakom innovation utifrån en rad inflytelserika faktorer som i olika grad är utsatta för manipulering från den statliga politiken.

- Innovation grundar sig på företagets förmåga att upptäcka möjligheter på marknaden, deras interna förmåga att reagera innovativt och deras kunskapsbas.

Det måste finnas en stark entreprenörsanda hos ledningen och de anställda om företagen skall kunna uppvisa en sådan dynamisk förmåga. Politiken bör bidra till att främja entreprenörskapet, till exempel genom att visa på rollmodeller och erbjuda särskilda utbildningsmöjligheter.

Entreprenörskap handlar i första hand om en föreställningsram, så som påpekas i kommissionens grönbok *Entreprenörskap i Europa*¹⁰ i diskussionen om olika politiska alternativ för att höja nivån på entreprenörskapet i Europa. En stor majoritet av de nya affärsverksamheter som entreprenörerna startar är dock snarlika de verksamheter som redan finns: inget nytt skapas¹¹. Om entreprenörskapet skall bidra till konkurrenskraften genom bildandet av företag som expanderar och skapar fler kvalitativa arbetstillfällen, måste en särskilt välutvecklad typ av entreprenörskampanj uppmuntras.

- Företagets närmaste operativa miljö är nära knutet till detta, genom att den erbjuder ett samspel med andra företag, organisationer och offentliga organ som är viktiga för innovation. Sådana faktorer som reduceringen av en produkts livscykel och kombinationen av olika tekniker för en och samma produkt eller tjänst innebär att det innovativa företaget blir allt mer beroende av externa insatser, i form av kompetens, rådgivning, patentskyddad teknik, nätverk för samarbete etcetera. Överväganden av detta slag ligger utanför den växande betydelsen av politiska åtgärder för att stödja klungor – geografiska

¹⁰ KOM(2003) 27.

¹¹ *Global Entrepreneurship Monitor, 2002 Summary Report*. 93 procent av företagarna anser att deras affärsverksamhet utgör en exakt kopia av redan befintliga affärsverksamheter.

koncentrationer av kompletterande, oberoende och ändå konkurrerande företag, deras leverantörer, tjänsteproducenter och associerade institutioner (se kapitel 6.4).

- Efterfrågan på marknaden, marknadsvillkor och kundernas attityder är sådant som starkt påverkar företagens innovationsbeteende.
- Ramvillkoren styr företagens sammantagna operativa miljö och påverkar deras benägenhet att innovera. Innovation förutsätter marknader med stark konkurrenskraft, välfungerande kapitalmarknader (inklusive riskkapital), en stödjande lagstiftning och flexibla, rörliga och kompetenta mänskliga resurser.
- Kunskapsbasen som källan till lösningar på de problem som företagen inte kan lösa med hjälp av sina interna resurser är en viktig aspekt i ramvillkoren.
- Likaså påverkar skola och utbildning attityderna till innovation och tillhandahåller de kunskaper som det innovativa företaget kräver. Människors kunskaper och inlärningsförmåga bidrar till innovationsprocessen, precis som deras kreativitet, initiativförmåga och energi som i stor utsträckning avgör organisationernas innovationsförmåga.

En färsk undersökning, Innobarometer, visar företagsledares syn på dagens förhållanden för innovativa företag (se bilaga 1).

Det finns huvudsakligen tre ”dimensioner” av de politiska åtgärder som påverkar dessa delar av innovationsområdet. De omnämns även som faktorer som bör beaktas i debatten om industripolitiken i ett utvidgat Europa¹². En politik som främjar innovation och entreprenörskap har samma grund som industripolitiken och ger, om den blir framgångsrik, upphov till den ständiga förnyelse som gör att industrin kan öka i tillväxt och konkurrenskraft.

För det första dimensionen ”politisk styrning”: en politik som inverkar på företagets innovationsförmåga och beteende kan antas på lokal, regional eller nationell nivå, på EU-nivå eller till och med på internationell nivå. Det är mycket viktigt att det finns ett samband mellan de olika nivåerna och att dessa kompletterar varandra.

För det andra, branschdimensionen: många faktorer som påverkar innovation är gemensamma för alla industribranscher, även om betydelsen av dessa varierar från fall till fall beroende på vad som utmärker varje bransch. Vissa branscher, som till exempel informations- och kommunikationstekniken, textilindustrin och biotekniken har starka särdrag som innebär att särskilda frågor kan uppstå som kräver politiska lösningar.

För det tredje, samspelet med andra politikområden: innovationspolitiken måste ofta genomföras via andra politikområden, så att de olika faktorer som påverkar företagets innovation beaktas. På flera politikområden måste innovationsbegreppet få en stadigare förankring¹³.

¹² KOM(2002) 714.

¹³ Se exempel i kapitel 6.1.

Dessa olika dimensioner bekräftar innovationspolitikens karaktär som allestädes närvarande. Det särdraget utgör det främsta hindret för en effektiv politik – eftersom innovation finns överallt finns den ingenstans. Den offentliga förvaltningen visar sig ofta vara för konservativ i utvecklingen av innovationspolitiken, genom att den håller sig strikt till de ortodoxa definitionerna av ”områden”. Att angripa en politisk fråga utan ett tydligt definierat ”område” eller administrativ hemvist är en stor utmaning.

EU:s strävan bör vara att bygga vidare på innovationspolitikens flerdimensionella ramar och utifrån dessa fastställa tydliga mål och prioriteringar som får en positiv förhöjande effekt på innovationsarbetet i hela EU.

4. AKTUELLA UTMANINGAR FÖR EU:S INNOVATIONSPOLITIK

Innovationsfenomenets utbredning och innovationspolitikens karaktär som allestädes närvarande är inte de enda utmaningar som EU:s innovationspolitik står inför. De ekonomiska, sociala och politiska sammanhangen innebär lika stora utmaningar för politikerna. EU:s strukturer, problem och möjligheter beträffande innovation är inte nödvändigtvis de samma som de som förekommer i andra större ekonomiska områden i världen.

4.1. Bristfälligt innovationsarbete

Den största utmaningen är det bristfälliga innovationsarbetet i EU som helhet.

Många stater som konkurrerar kraftigt med EU på de internationella marknaderna tillämpar strategier för att öka innovation som påminner mycket om Lissabonstrategin. EU kommer att få kämpa för att behålla sin nuvarande ställning. Om vi skall uppnå Lissabon-målet att bli den mest konkurrenskraftiga ekonomin krävs det att vi lägger in en högre växel.

Framför allt måste det motstånd mot strukturella förändringar som ofta påträffas i Europa besegras när det står i vägen för innovation, särskilt när förändringarna motarbetas bara för att de utmanar redan befintliga tillvägagångssätt som människor har vant sig vid¹⁴.

En mätning av innovationsarbetet i medlemsstaterna, kandidatländerna och vissa andra europeiska stater samt i EU som helhet görs i kommissionens europeiska resultattavla för innovation. Den visar EU:s brister i förhållande till Förenta staterna och Japan.

Europas innovationsprofil har dock även vissa positiva drag. Det framgår av resultattavlorna från 2001 och 2002^{15,16} att de ledande länderna i EU ligger före Förenta staterna och Japan vad flera innovationsindikatorer beträffar¹⁷. Båda dessa

¹⁴ Se kommissionens vårrapport 2003 (KOM(2003) 5) där de viktigaste prioriteringarna fastställs för de närmaste tolv månaderna inom den tioåriga Lissabonstrategin. Många av dessa handlar om att fullfölja processen med strukturella reformer på arbets-, kapital-, varu- och tjänstemarknaden och förbättra klimatet på lagstiftningsområdet för affärsverksamheter.

¹⁵ SEK(2002)1349.

¹⁶ SEK(2001)1414.

¹⁷ Det är värt att notera att den europeiska resultattavlan för innovation är inriktad på högteknologisk innovation. Även om den innehåller indikatorer på innovationsspridningen är dessa inte helt

resultattavlor visar även innovationsarbetets stora mångfald i EU och tänkbara trendskillnader i de olika medlemsstaterna vad gäller vissa innovationsindikatorer. I skälen framhålls potentialen för ett utbyte av god praxis och erfarenheter inom EU genom en tillämpning av ”den öppna samordningsmetod” som antogs vid Europeiska rådets möte i Lissabon, och utmaningen i att denna potential utnyttjas.

4.2. Utvidgningen

Utvidgningen kommer att förändra EU:s innovationsprofil avsevärt. De tillgängliga bevisen visar stora skillnader i innovationsstrukturen och innovationsarbetet i kandidatländerna i förhållande till medlemsstaterna. Å ena sidan har människor och företag i kandidatländerna visat en anmärkningsvärd förmåga att förändra sina ekonomier. Det speglar ett sinne för innovation som kommer att bli till fördel för det utvidgande EU. Å andra sidan måste hindren för innovation i kandidatländerna åtgärdas direkt för att innovationsarbetet skall kunna öka i den utvidgade unionen, och det är ytterligare en utmaning för den öppna samordningsmetoden.

Många av de utmaningar som kandidatländerna möter liknar de i medlemsstaterna, även om de ofta är mer akuta: ovilligheten att ta risker, för låga investeringar i FoU, begränsat samarbete mellan forskningen och industrin etcetera. Andra är mer typiska för kandidatländerna. Arvet från planekonomin har satt sina spår, inte bara i den ekonomiska utan även i den institutionella, utbildningsmässiga och sociala strukturen. Frånvaron av en fullfjädrad innovationspolitik, bristande samordning mellan de politikområden som är av betydelse för innovation, begränsade mänskliga och finansiella resurser för att genomföra innovationsinitiativ, liksom svaga finanssystem och en begränsad kapacitet hos företagen att absorbera och tillämpa kunskap och skapa nätverk, allt detta är stora utmaningar för ett stärkande av innovationsförmågan och kommer att kräva riktiga politiska lösningar av EU¹⁸.

Entreprenörskapet som ett nödtvång – ett begrepp som beskriver dem som startar ett företag för att de inte finner några sysselsättningsalternativ – förekommer sällan i medlemsstaterna men kan ha en viktigare roll i kandidatländerna. Det är viktigt att notera att många som blir företagare av nödtvång är välinformerade och kreativa och bland dem finns även företagare som skapar nya marknader.

En förutsättning för innovation är att entreprenörskapet uppmuntras i medlemsstaterna och kandidatländerna genom en politik som tar hänsyn till de olika mönster för entreprenörskapet som är relevanta i respektive länder och regioner.

4.3. Kompetensbrist

Ett äkta välstånd – beträffande ekonomiska resultat, industriell konkurrenskraft och sysselsättning – härrör inte enbart från produktionen av materiella varor utan även från produktionen, omvandlingen och utnyttjandet av kunskap. Kunskapen har i

ändamålsenliga för att fånga innovation genom förvärv av en avancerad produktionsteknik eller utvecklandet av nya produktions- och leveransmetoder, så som sker inom branscher som betecknas som ”mellan- och lågteknologiska” (se SEK(2002)1349). En annan utmaning för unionen är därför att utveckla en resultattavla för innovation som täcker innovation i alla dess former på ett mer tillfredsställande sätt.

¹⁸ Se *Innovation Papers* nr 16 och andra dokument som kommer att offentliggöras framöver om innovationspolitiska frågor i kandidatländerna.

synnerhet när det gäller tjänstesektorns allt viktigare roll för den ekonomiska verksamheten en grundläggande och strategisk betydelse för innovation.

Kompetensen hos de anställda är avgörande för företagens förmåga att införskaffa kunskap och använda den till innovation. I EU uppstår en brist på viss kompetens som är relevant för innovationsprocessen. Exempel på det är den dåliga matchning som periodvis uppstår mellan ledig arbetskraft och efterfrågan på specialistkompetens inom informations- och kommunikationstekniken, eller bland investerare av riskkapital, på grund av den ständigt växlande specialistkompetens som krävs för att bedöma och sköta investeringar i innovativa företag på de nya tekniska områdena.

Innovation kräver dessutom att en mer allmän kompetens förvärvas överlag. Kunskaper i entreprenörskap måste bli vanligare än de är i dag liksom förmågan att bli framgångsrik i nya och föränderliga arbetssituationer.

Den demografiska trenden i Europa kommer att leda till att företagen får allt fler äldre arbetstagare proportionellt sett. I de flesta medlemsstater kommer den arbetsföra delen av befolkningen (15–64 år) sluta öka före 2012.

Den trenden måste beaktas i samband med politiska åtgärder för arbetsorganisation och mänskliga resurser. Organisationen av arbetet måste innebära möjligheter som är anpassade till det sista skedet i arbetslivet och omfattar flexibla arbetstider och deltagande utbildning till exempel. Metoder kommer att behövas för en kontinuerlig uppdatering av kompetens och kunskap och för att garantera ett fungerande samarbete mellan anställda i olika åldrar så att kompetensen hos de olika generationerna kan utnyttjas. Sociala aktörer på alla nivåer bör eftersträva ett ramverk som underlättar moderniseringen av arbetsorganisationen på ett sätt som bidrar till att utveckla kompetensen i alla ålderskategorier och förlänga äldre arbetstagares bidrag till den ekonomiska aktiviteten.

4.4. EU:s specifika ekonomiska och sociala förhållanden

Europeiska unionen har många andra särdrag som är av avgörande betydelse för utvecklingen av innovationspolitiken, till exempel:

- Den offentliga sektorns stora omfattning i medlemsstaternas ekonomi innebär att den bör involveras starkt i kampanjen för att öka innovationerna. Som en stor förbrukare av de produkter och tjänster som tillhandahålls av företagen har den offentliga sektorn en stark ställning och kan uppmuntra innovation bland företagen.

De statliga myndigheterna, som tillhandahåller rådgivande och stödjande tjänster och tillämpar tillsynsbestämmelser och administrativa bestämmelser, bedriver en nära samverkan med företag som innoverar. Väl utformade tjänster som utförs effektivt bidrar till ett bra innovationsklimat, precis som en effektiv tillämpning av bestämmelserna i rätt tid.

- De flesta européer är bosatta i storstadsområden. När vi återskapar våra städer bör vi bygga på den kapacitet som finns där i form av kunskap, kompetens, högkvalificerade arbetstagare och geografiska förbindelselänkar och förvandla dem till högborgar för innovation. Städer som strävar efter att bli

innovationscentra måste se till att de blir attraktiva inte bara för företag utan även för begåvade enskilda individer¹⁹. Det innebär att välkomna innovativa nykomlingar, däribland arbetstagare födda i utlandet som ofta bidrar med nya idéer och en ny entreprenörsanda. Det måste finnas gott om arbetstillfällen, för många talangfulla personer flyttar inte till en ny stad utan rimliga garantier om att kunna få ett nytt arbete där, om deras första arbete upphör eller om de vill flytta vidare. Städerna måste även erbjuda flera olika livsstilar för att kunna dra till sig och behålla innovativa begåvningar.

- Den europeiska mångfalden för med sig olika strävanden mot och attityder till innovation som alla måste respekteras. Attityder har särskilt en benägenhet att vara nyanserade när den innovativa utvecklingen får sociala effekter. Intressenternas, inklusive allmänhetens, fulla och äkta engagemang i innovationsprocessen bör garanteras.

Utmaningen består kort och gott i att utveckla en särskild europeisk syn på innovationspolitiken som leder till en ökad ekonomisk tillväxt.

5. EN SAMORDNAD STRUKTUR FÖR INNOVATIONSPOLITIKEN INOM EU

Genom de särskilda innovationsfrämjande programmen i EU:s olika ramprogram för forskning har tydliga framsteg skett med att koppla samman de nationella innovationssystemen. Nätverksarbetet på europeisk nivå med nyckelpersoner i innovationsprocessen är igång och tjänster tillhandahålls för en fortsatt transnationell tekniköverföring. En ömsesidig lärprocess för politiker har redan påbörjats liksom insamlingen och analysen av den information som den grundar sig på. Dessa verksamheter sammanfattas i bilaga 2 och fortsätter inom det aktuella sjätte ramprogrammet 2002–2006.

Det ramprogrammet går ett steg längre än tidigare ramprogram för forskning genom att ålägga forskningsfinansieringens mottagare ansvaret för att skapa innovation genom sin EU-finansierade verksamhet. Det kravet är särskilt starkt och uttalat när det rör sig om integrerade projekt och forskning för att öka den tekniska kapaciteten hos små och medelstora företag.

De konkreta framgångarna med att koppla samman forskning och innovation och införa innovationsfrämjandet i EU:s forskningspolitik bör kompletteras med en undersökning av andra politiska samspel på EU-nivå som är relevanta för företagens innovationsklimat.

År 2000 fastställde kommissionen i sitt meddelande *Innovation i en kunskapsstyrd ekonomi*²⁰ fem mål för att styra medlemsstaternas och EU:s innovationsfrämjande åtgärder: (1) samordna innovationspolitiken, (2) skapa ett regelverk som främjar innovation, (3) uppmuntra till nyskapandet av och tillväxten hos innovativa företag, (4) förbättra de viktigaste formerna av samspel i innovationssystemet, och (5) främja

¹⁹ *Competing in the Age of Talent: Quality of Place and the New Economy*. R. Florida. En rapport framställd av R.K.Mellon Foundation, Heinz Endowments, och Sustainable Pittsburgh, 2000.

²⁰ KOM(2000) 567.

ett samhälle öppet för innovation. En redogörelse för medlemsstaternas uppföljning av meddelandet offentliggörs i rapporten *Innovation policy in Europe, 2002*²¹.

Dessa fem mål är fortfarande aktuella. Ovanstående analys visar dock att det krävs en intensifiering av våra insatser för att uppmuntra innovation. Då bör man beakta innovationsfenomenets stora utbredning, den statliga politikens mångfald som har ett inflytande, eller möjlighet till inflytande, på innovationsarbetet, och de europeiska sammanhangens särdrag.

Medlemsstaterna och EU-institutionerna måste reagera. De främsta faktorerna i en samordnad struktur är följande:

- Medlemsstaterna måste bygga upp och stärka sina nationella innovationsstrategier genom att anta en väl samordnad metod tvärs över gränserna för alla regeringsdepartement med ansvarsområden som är av betydelse för innovationsvillkoren. Samordningen bör äga rum på högsta politiska nivå för att garantera ett maximalt åtagande från de berörda departementens sida och kommer att kräva administrativt stöd från en ”enkel” central struktur.

I Finland till exempel är statens råd för vetenskap och teknologi ansvarigt för den strategiska utvecklingen och samordningen av forsknings- och teknologipolitiken samt för det nationella innovationssystemet i sin helhet. Statsministern är ordförande för rådet som består av sju andra ministrar och tio sakkunniga på innovationsområdet. Ett annat exempel på en sådan ”innovationsrådsstruktur” finns i Portugal, där regeringen har bildat PROINOV, det integrerade innovationsprogrammet, med en samordningsstruktur som inbegriper fem ministrar som behandlar politiska frågor av betydelse för innovation, under premiärministerns ordförandeskap.

- Att skapa en systemisk politik är även en utmaning på EU-nivå. I Europeiska unionens råd har de tidigare råden för inre marknad, industri och forskning slagits samman till en ny rådskonstellation kallad rådet för konkurrenskraft. Denna viktiga utveckling lämnar utrymme, som det återstår att utforska och utnyttja, för en ökad integration av politiken för forskning, innovation och konkurrens. Inom kommissionen har kommissionsledamöterna regelbundna sammanträden i frågor som tillväxt, konkurrens, sysselsättning och en hållbar utveckling, något som lämnar ännu större utrymme för en systemisk grund för innovationspolitikens utformning.
- EU:s institutioner och medlemsstaterna måste tillsammans garantera att mekanismer finns tillgängliga för en ”vertikal” samordning, så att politiken hänger samman på EU-nivå, samt på nationell och regional nivå. Det är viktigt att bevara medlemsstaternas privilegium att bygga upp egna nationella innovationssystem. Gemensamma ramar för en generell samordning och sammanhållning måste ändå finnas som hjälp för de nationella systemen att på bästa sätt utnyttja den europeiska dimensionen. De måste också medföra att innovationsskillnaderna inom EU minskar, även inom området för

²¹ *Innovation Papers* nr 29, Europeiska kommissionen, 2003.

utvidgningen, samtidigt som de bidrar till att innovationsarbetet i EU som helhet förbättras.

- Insatser på medlemsstatsnivå och EU-nivå måste stödjas i form av en uppgradering av kunskapen om innovation, innovationssystem och innovationsarbete, genom bättre statistik över innovation och genom analyser. Insamling och analys av uppgifter till exempel bör ta hänsyn till de olika vägarna till innovation och spridningens betydelse. Medlemsstaterna bör överväga att skapa en målsättning för vissa indikatorer som ett sätt att markera framstegen mot ett uppfyllande av särskilda nationella mål.

Statistiska byråer på nationell nivå bör uppmuntras i sitt arbete med att samla in och ta fram jämförbara statistiska uppgifter på innovationsområdet. Kommissionen kommer att förbättra samordningen av de olika pågående policyutvärderingar som ligger under rådets (konkurrenskraft) behörighet (europeiska resultattavlan för innovation, företagens resultattavla, viktiga sifferuppgifter för vetenskap och teknik). En förbättrad innovationsstatistik måste även överensstämma med internationella standarder för att meningsfulla jämförelser med andra större ekonomiska områden i världen skall kunna göras.

Sådana insatser bör leda till en ökad förståelse av vilka faktorer som i första hand påverkar arbetet med de nationella innovationssystemen i Europa samt ett fastställande av vilka åtgärder som har en positiv effekt på dessa faktorer som på ett lämpligt sätt kan införas på europeisk nivå.

Strukturen måste backas upp av en rad stödjande åtgärder:

- De processer som redan är igång och som innebär att medlemsstaterna kan utbyta erfarenheter beträffande utveckling och genomförande av innovationspolitiken kommer att stärkas. En förbättrad struktur för den ömsesidiga lärprocessen kommer att skapas i det europeiska forumet för policyutvärderingar och utbyte av god praxis inom innovationspolitiken²², och den grupp med högre tjänstemän från medlemsstaterna och de associerade staterna som stöder kommissionen i denna verksamhet.
- Inom ramen för denna ömsesidiga lärprocess kommer ett pilotinitiativ att lanseras för att underlätta ett smidigt sammanlöpanande mot en spjutspetskompetens beträffande utformningen och genomförandet av program, planer och specialiserade stödorgan för innovationsfrämjande.

Detta pilotinitiativ kommer att erbjuda hjälp med oberoende utvärderingar, på frivillig grund, av dylika program, planer och organ för att konstatera vilka metoder som är mest effektiva för innovationsfrämjande bland alla åtgärder med statligt stöd i medlemsstaterna.

- Det kommer även att bildas en plattform för utbyte av information och erfarenheter som är särskilt riktade till kandidatländernas innovationsprofil, för att hjälpa dem att snabbt utveckla sina innovationsstrukturer.

²²

Lägesrapporten om innovation i Europa (Trend Chart on Innovation in Europe) inbegriper insamling, uppdatering, analys och spridning av innovationspolitik och innovationsarbete på nationell nivå och EU-nivå. I rapporten ingår den årliga europeiska resultattavlan för innovation.

6. NYA RIKTNINGAR FÖR UTVECKLINGEN AV EU:S INNOVATIONSPOLITIK

Som ett komplement till denna generella struktur bör flera nya anvisningar ges på vägen mot ett bättre innovationsarbete.

6.1. Samspel med andra politikområden för att förbättra miljön för innovativa företag

Sätt att beakta innovation som en tvingande nödvändighet på gemenskapens andra politikområden skall vidareutvecklas. Målet är att systematiskt överväga och beakta den potentiella effekten på Europas innovationsarbete i form av lagstiftande och politiska initiativ genom att utgå från analyserna och skapa en bättre förståelse av samspelet med politikområden som till exempel konkurrensfrågor, handel, sysselsättning, regional- och miljöpolitik.

Det är viktigt med en medvetenhet om och förståelse för de förhållanden som påverkar det politiska samspelet. Som exempel på de olika frågor som bör beaktas kan nämnas:

- Konkurrenspolitiken är utan tvivel viktig, eftersom konkurrensen är en av innovationens främsta drivkrafter. Det är ur ett innovationspolitiskt perspektiv viktigt att särskilja de olika uttryck som konkurrensen kan ta sig. Det är till exempel mer sannolikt att innovativa produkter framställs där det finns en sofistikerad efterfrågan bland konsumenterna än som ett resultat av en rent prisbaserad konkurrens. Konkurrensens och samarbetets effekter på innovation erkänns i allt större utsträckning. De företag som innoverar effektivt är ofta de som deltar i nätverk med andra organisationer. Syftet med samspelet mellan konkurrens och innovationspolitik bör vara att uppmuntra flödet av ny kunskap och erkänna att vissa överenskommelser mellan företagen kan vara av innovationsfrämjande intresse och slutligen leda till en ökad konkurrens²³.
- Ett annat viktigt samspel avser politiken för den inre marknaden: en välfungerande inre marknad, utan hinder för handel över gränserna, främjar konkurrensen för varor, tjänster, kapital och människors rörlighet. En sådan ökad konkurrenskraft gynnar i sin tur innovation på olika nivåer, både inom den privata och den offentliga sektorn, med hänsyn till så skilda faktorer som reklam, företagsorganisation och företagsledning, utbildning, kundservice etcetera.
- Regionalpolitiken är ett viktigt medel för att främja innovation. Europeiska regionala utvecklingsfonden bidrar till innovation genom finansieringen av innovativa verksamheter eller projekt som indirekt stöder innovativa verksamheter. Ett stärkande av den regionala dimensionen av innovationspolitiken beaktas närmare i kapitel 6.4.
- Utvecklandet av en innovativ företagskultur och konkurrenskraftiga nationer beror i hög grad på en skattepolitik som skapar en miljö som är fördelaktig för

²³

Se till exempel kommissionens förordning (EG) nr 2659/2000 av den 29 november 2000 om tillämpning av artikel 81.3 i fördraget på grupper av avtal om forskning och utveckling (EGT L 304 5.12.2000, s. 7) samt riktlinjerna för tillämpningen av artikel 81 i EG-fördraget om horisontella samarbetsavtal (EGT C 3, 6.1.2001, s. 3).

investeringar, innovation, affärsutveckling och sysselsättning. En skattepolitik som bidrar till att dessa mål uppnås bör granskas närmare och om möjligt kopieras.

- Företagen kan uppmuntras att innovera genom att de, i överensstämmelse med konkurrensbestämmelserna, erbjuds skattelättnader för sina innovationskostnader. Avgörande för de skattemässiga stimulansåtgärderna, jämfört med ett direkt ekonomiskt innovationsstöd, är att det i själva verket är marknadskrafterna som avgör vilka affärsbranscher och geografiska områden som gynnas, eftersom det är företagen själva som väljer de kostnader som berättigar till skattelättnader. Ett direkt ekonomiskt stöd är å andra sidan lämpligare för statens satsningar på särskilda branscher och mål. Ofta används båda dessa metoder, och exakt hur de kombineras avgörs av de nationella målen, villkoren och den industriella strukturen.

Skattepolitikens innovationsstöd har hittills varit inriktat främst på skattelättnader för investeringar i FoU. Spanien är ett intressant undantag, där de skattemässiga stimulansåtgärderna inte bara avser FoU utan även investeringar i teknisk innovation. Målsättningen i Nederländerna är de mänskliga resurserna till FoU i och med skattelättnader för lönekostnader till anställda inom FoU.

Användningen av skattepolitiken för att stärka beståndsdelarna i de nationella innovationssystemen, förutom i FoU, kan undersökas närmare. För att skapa ett kostnadseffektivt system för skattemässiga stimulansåtgärder kan det bli nödvändigt att fastställa vilka de främsta beståndsdelarna som kräver stöd är och ange dessa i exakta och funktionsdugliga termer. Vidare krävs det mer information om skatteåtgärdernas effektivitet för att tillåta medlemsstaterna att finputsa sina åtgärder och maximera de beräknade fördelarna i förhållande till kostnaderna vad gäller tidigare skatteintäkter.

- När skattelättnader medges selektivt är det naturligtvis en form av statligt stöd och en av uppgifterna för EU:s konkurrenspolitik är att kontrollera det statliga stödet, eftersom Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen förbjuder stöd som snedvrider konkurrensen inom gemenskapen. Vissa stöd kan dock tillåtas, till exempel stöd som främjar mål av gemensamt intresse utan att snedvrider konkurrensen på ett sätt som är oförenligt med detta. Kommissionen har med det som utgångspunkt utfärdat riktlinjer som medger statliga stödordningar på områden som inbegriper stöd till forskning och utveckling och tillhandahållandet av riskkapital och bestämmelser för gruppundantag som medger stöd till små och medelstora företag samt sysselsättning och utbildning.

Statligt stöd är exempel på ett område inom konkurrenspolitiken där medlemsstaterna och kommissionen måste vara uppmärksamma på omfattningen av åtgärder i form av stöd till innovation som inte står i strid med den öppna konkurrensmiljö som sporrar företagen att innovera.

- En viss stelbenthet på arbetsmarknaden är fortfarande ett stort hinder för innovation i Europa och gör att sysselsättningspolitiken är ett annat område som inverkar starkt på innovationsförmågan. Vissa medlemsstater har redan visat prov på kreativitet och framgångar i och med en sammankoppling av

innovation och skapandet av arbetstillfällen. Organisatorisk innovation och innovation på verkstadsgolvet som eftersträvar ”hög tillit, högpresterande arbetsplatser”²⁴ som ett sätt att skörda de produktiva fördelarna med nya tekniker, förutsätter en dialog mellan arbetsmarknadens parter som grundar sig på befintlig god praxis eller utvecklandet av nya metoder. Väl fungerande arbetsmarknader bör erbjuda lämpliga stimulansåtgärder och flexibilitet så att både företag och anställda kan dra nytta av innovationsmöjligheter.

- En förbättrad yrkesmässig och geografisk rörlighet bidrar till att göra arbetsmarknaden mer flexibel. Kommissionens handlingsplan för kompetens och rörlighet²⁵ och dess reform av EURES-nätverket för utbytet av lediga platser²⁶ i Europa är utformade för att göra den europeiska arbetsmarknaden mer tillgänglig och bidra till att lösa kompetensbristen.
- Förenta staternas förmåga att locka till sig meriterade studenter, arbetstagare och forskare har en direkt och positiv effekt på deras innovationspotential. Den expertflykt som Europa upplever kan inverka negativt på Europas innovationsförmåga. I det mål som fastställdes vid Europeiska rådets möte i Barcelona om att göra Europas skol- och utbildningssystem till en kvalitetsreferens för hela världen 2010 tas bland annat den frågan upp²⁷.
- Europa erkänns som internationellt ledande inom miljöpolitiken. Att fullfölja miljöåtagandena kräver enorma innovationsinsatser. Denna varaktiga utmaning ger inte bara upphov till nya innovationskrav utan även till nya marknader för produkter och processer. Innovativa miljöpolitiska åtgärder med framförhållning har införts på nationell nivå (och till exempel medfört en dynamisk tillväxt inom vindkraftverksindustrin i Spanien och Tyskland). Eftersom den europeiska affärsvärlden tar ett allt större ansvar för miljöeffekterna övergår den europeiska miljöpolitiken även successivt från ”order och kontroll” till en metod som ger innovatörerna större frihet (till exempel den ”integrerade produktpolicy”²⁸).
- Användningen av öppna standarder på olika affärsområden minskar kostnaderna, förenklar olika processer och är avgörande för spridningen av tekniska, ledningsmässiga och organisatoriska innovationer på områden som produktutveckling, tillverkning, marknadsföring etcetera. Innovation kan stödjas genom standarder som är prestationsbaserade snarare än normativa, inom miljösektorn till exempel. Samspelet kring en standardiseringspolicy måste stärkas så att framtida utmaningar kan mötas, som till exempel spridning av information och kommunikationsteknik inom de traditionella industribranscherna.

²⁴ Till exempel genom att arbetstagarna delas in i självstyrande autonoma arbetsgrupper.

²⁵ KOM(2002) 72.

²⁶ Kommissionens beslut 2003/8/EG av den 23 december 2002 (EGT L 5, 10.1.2003, s. 16).

²⁷ Kommissionens förslag till beslut om programmet Erasmus World (KOM(2002) 401) är också ett led i att göra Europa mer attraktivt för studenter och forskare. Likaså är åtgärder under rubriken ”Mänskliga resurser och rörlighet” i sjätte ramprogrammet för forskning och teknisk utveckling som inbegriper stöd till den yrkesmässiga återanpassningen för välmeriterade europeiska forskare som återvänder till Europa efter en tjänstgöringsperiod någon annanstans.

²⁸ KOM(2001) 68.

- Målet med ett gemenskapspatent som är enkelt, billigt och tillförlitligt har visat sig svårt att uppnå, men har nyligen kommit närmare genom rådets antagande av en gemensam politisk sätt att närma sig de viktigaste delarna av gemenskapspatentet. Fördelarna är uppenbara: beräknade årliga besparingar i fråga om behandling och förvaltning av immateriella rättigheter på cirka 0,5 miljarder euro, lägre processkostnader och enklare tillämpning²⁹.

På unionsnivå bidrar den nya rådskonstellationen för konkurrenskraft och kommissionärsgruppen för tillväxt, konkurrens, sysselsättning och en hållbar utveckling till en innovationspolitik som grundar sig på systemiska principer. Dessa förbättringar måste stärkas genom en djupare förståelse av politiska val beträffande innovationsprocesser och innovationsarbete och genom mekanismer som tar hänsyn till innovationsskäl utan att för den skull komplicera den politiska utvecklingsprocessen.

6.2. Främja en starkare marknadynamik och utnyttja begreppet ledande marknader

Skapandet av nya marknader och kundernas gynnsamma mottagande av nya produkter är av största vikt för innovation. Marknadens inverkan på innovation kommer att öka i framtiden, och de flesta företagsledare räknar med att marknaderna kommer att bli mer mottagliga för införandet av nya produkter.

I det sammanhanget krävs det omgående en djupare förståelse av marknadynamikens betydelse för innovation, däribland det uppkomna begreppet ”ledande marknader”³⁰.

Ofta förekommer det att det land som utvecklar en ny teknik inte är det första att anamma den. Det varierar hur mottaglig den nationella marknaden är för en särskild innovation. Priserna och kostnadsstrukturen på den nationella marknaden kan främja en viss typ av innovationer. Automatiseringstekniken till exempel utvecklas snabbare i länder med relativt höga arbetskraftskostnader och energisparande innovationer i länder med höga energipriser.

Även andra faktorer kan bidra till marknadsstrukturella fördelar, som till exempel olika föreskrifter och ansvarsbestämmelser.

Förståelsen av varför vissa nationella marknader i Europa blir ledande marknader och därmed kan erbjuda en mängd olika möjligheter för innovatörer från alla medlemsstater är viktig och bidrar till hanteringen av den europeiska mångfalden. De avgörande faktorerna för om nationella marknader skall bli ledande marknader är följande:

- Att de ligger före en global trend (beträffande inkomststruktur, demografiska trender, föreskrifter, ansvarsbestämmelser, standarder etc.).
- Att de visar en hög grad av öppenhet och därför troligtvis avspeglar globala trender.

²⁹ KOM(2003) 5.

³⁰ Se till exempel *Lead Markets. Country-Specific Success Factors of the Global Diffusion of Innovations*, Marian Beise, ZEW Economic Studies, Vol. 14, Heidelberg/New York, 2001.

Den europeiska mångfalden, så som den yttrar sig till exempel i kundernas olika preferenser, erbjuder tillsammans med den inre marknadens omfång företagen en unik kombination där de kan införa sina innovativa produkter och tjänster. Ytterligare granskningar av parametrar för bildandet av ledande marknader föreslås, bland annat en undersökning med representanter för industrin av särskilda industribranschens potential att dra nytta av ledande marknader i Europa som ett sätt att stärka sin närvaro på den internationella marknaden.

6.3. Stimulera innovation inom den offentliga sektorn

Tjänstemän inom den offentliga sektorn erkänner vikten av innovation, men när det gäller att bidra till en bättre miljö för innovationer hindras de av en relativt låg medvetenhet om vilka frågor som gäller och vilka sammanhängande faktorer som påverkar företagens innovationsarbete.

Eftersom många ”traditionella” politikområden påverkar det klimat som präglar företagens innovationsbeteende är myndigheterna ofta tvungna att medla mellan motstridiga intressen. Det krävs en god förståelse av innovationsprocessen liksom av den politiska kompromiss som kanske blir nödvändig.

Offentliga sektorn har en viktig roll i alla europeiska länder. Den kan vara en källa till innovation och är utan tvekan en stor förbrukare av innovativa produkter och tjänster. En effektiv, öppen och konkurrenskraftig statlig upphandling kan vara ett kraftfullt instrument för att föra innovation framåt. För att utveckla sin roll som en innovationskälla kan offentliga sektorn främja nya typer av tjänster och användningen av e-förvaltning, e-hälsovård, e-lärande etcetera.³¹

6.4. Stärka innovationspolitikens regionala utbredning

Åtgärder för en förbättring av innovationsklimatet för företagen skapas och genomförs i allt större utsträckning på regional nivå där regionens särskilda styrkor, svagheter och mål tas med i beräkningen. Denna trend för med sig risken att regionerna på egen hand utformar och genomför sina strategier och därmed går miste om den erfarenhet som vunnits på annat håll och inte passar på att utnyttja transregionala och transnationella nätverk.

De regionala myndigheterna måste uppmärksammas på den regionala politikens ökande betydelse för innovationsfrämjandet. När den regionala innovationspolitiken utformas och genomförs måste de regionala myndigheterna ta full hänsyn till regionens utmärkande drag och dess sociala och ekonomiska särprägel. De måste lära sig av andras erfarenheter men undvika att kopiera dessa rakt av – varje region måste finna sin egen väg till en ökad innovationsförmåga, beroende på de egna unika omständigheterna.

Det är av största vikt för innovationsarbetet att spjutspetscentra bildas när flera faktorer samverkar, så som infrastruktur, tillgång till kunskap och expertis, forsknings- och teknikcentra och företag med innovationspotential. När sådana förutsättningar finns är det viktigt att innovationsförmågan uppmuntras så att konkurrenskraften utvecklas och införs på internationell nivå.

³¹ Se *eEurope 2005: Ett informationssamhälle för alla*, KOM(2002) 263.

De italienska ”industridistrikten” visar hur regioner som specialiserar sig inom särskilda branscher och domineras av mindre företag kan växa snabbt och utveckla ett globalt ledarskap inom sin bransch³². Industridistrikten kännetecknas av en hög produktivitet och specialisering på kompletterande produktionskedan, som bygger på att det finns underleverantörer, komponentleverantörer och en hård konkurrens mellan dessa. Lagrandet av sakkunskap är en viktig faktor bakom den bestående konkurrenskraften i sådana centra.

Ett välkänt exempel är Prato-området i närheten av Florens, internationellt ledande inom tillverkning av garn till stickade plagg och stickor och textilvaror till kläd- och tapetserarindustrin samt andra industrier. Dessa framgångar följs av tillverkningen av textilmaskiner, även de med en stark exportinriktning.

De italienska ”industridistrikten” visar hur ett globalt ledarskap kan uppnås genom ett nära samspel och branschspecifika mönster där samarbete blandas med konkurrens hos små och medelstora företag och genom ett slags kreativitet som tar till sig bidragen från FoU utan att för den skull förlita sig helt på dem.

Inlärningscentra är också viktiga för deras möjligheter att fungera som kärnpunkter för bildandet av centra, som bygger på bieffekter från den akademiska forskningen och skapandet av ”hot spots” för innovation.

Kommissionen kommer att stödja insatser som görs av de regionala myndigheterna och andra regionala aktörer i innovationsprocessen genom att skapa och genomföra en innovationspolitik som håller en hög standard och inbegriper länksystem på europeisk nivå. Stödet kommer att bygga på redan befintliga nätverk för innovationsstöd och andra verksamheter som eftersträvas på regional nivå (som till exempel nätverket Innovation Relay Centres och Forum of Innovation Regions)³³.

7. SLUTSATSER

Produktivitetsgapet mellan EU och andra större ekonomiska områden, som till exempel Förenta staterna, kanske inte har gett synliga effekter på livskvaliteten ännu. Det innebär dock inte att vi kan vänta med att anta denna växande utmaning, som när allt kommer omkring speglar bristerna i Europas innovationsförmåga.

I längden riskeras Europas välstånd om produktivitetsgapet fortsätter att öka. Om vi sackar efter våra största konkurrenter på det området kan vi få svårare att erbjuda de förmåner som den europeiska sociala modellen kräver. En framgångsrik innovationspolitik kan leda till att gapet minskar och bidra till ett ökat nationellt välstånd. Det motstånd mot förändringar som nämns ovan som ett hinder för innovation bör betraktas mot denna bakgrund. Om innovationsarbetet försvagas och

³² Se till exempel *Les districts italiens. Un modèle de développement local exemplaire*, F. Vidal, *Futuribles* nr 256, september 2000.

³³ Sjätte ramprogrammet för forskning och teknisk utveckling erbjuder de europeiska regionerna flera möjligheter att utnyttja nätverk, utbyta god praxis och utveckla nya initiativ. Lika väl som att åtgärder eftersträvas på regional nivå för att uppmuntra en mer innovationsvänlig miljö kan de regionala myndigheterna satsa på de nya instrumenten i sjätte ramprogrammet för forskning och teknisk utveckling (expertnätverk och integrerade projekt) och i ERA-NET.

släpar efter kan vi tvingas till förändringar under mindre kontrollerade former, på grund av bristande resurser.

Det krävs kompromisser mellan bevarandet av befintliga strukturer och metoder och efterräkningar i form av ett bristfälligt innovationsarbete. Europa måste hitta ett eget sätt att balansera motstridiga intressen och prioriteringar.

Medlemsstaterna och kommissionen bör anta gemensamma ramar och en uppsättning prioriteringar och mål, både för EU:s och medlemsstaternas nationella innovationspolitik, där särdragen i de nationella innovationssystemen och mångfalden inom Europeiska unionen respekteras. Dessa ramar bör bygga på gemenskapens regelverk (den inre marknaden, euron, etc.) och ta hänsyn till utvidgningen av EU.

Kommissionen uppmanar därför rådet att göra medlemsstaterna uppmärksamma på den ständigt växande betydelsen av innovation, liksom på hur en ökad förståelse av innovationsprocessen på europeisk nivå kan bidra till innovationsarbetet i samtliga medlemsstater.

7.1. Sammanfattning av de åtgärder som följer av meddelandet

Medlemsstaterna bör åta sig att

- bygga upp och stärka sina nationella strategier, fastställa en egen uppsättning av politiska mål, ställa upp egna mål och ha en egen uppsättning indikatorer som är jämförbara med EU:s statistik och internationell statistik,
- samarbeta med kommissionen genom att göra informationen om innovationspolitiken och innovationsarbetet tillgänglig, ta fram ytterligare uppgifter och indikatorer och stimulera de nationella statistiska byråerna i deras arbete med att samla in och tillhandahålla jämförbara statistiska uppgifter på innovationsområdet,
- delta aktivt i den ömsesidiga lärprocess som inleddes genom *lägesrapporten om innovation i Europa (Trend Chart on Innovation in Europe)* samt i analysen av innovationsfenomenet.

Kommissionen avser att

- öka samordningen av de olika åtgärder för riktmärkning av innovationspolitiken som faller inom rådets (konkurrenskraft) behörighet (europeiska resultattavlan för innovation, resultattavlan för näringslivet, Science and Technology Key Figures),
- bygga upp en bättre struktur för ömsesidigt lärande inom innovationspolitiken utifrån den föreliggande *lägesrapporten om innovation i Europa*,
- samarbeta med medlemsstaterna i analysen av innovationsprocesser, innovationspolitik och resultat,
- lansera ett pilotinitiativ som erbjuder oberoende utvärderingar (på frivillig grund) av program, planer och stödorgan för främjandet av innovation,

- skapa en plattform för utbyte av information och erfarenheter med inriktning på kandidatländerna, för att stödja dem i en snabb utveckling av egna strukturer för innovation och utvidga den europeiska resultattavlan för innovation till att gälla kandidatländerna i samma utsträckning som de nuvarande medlemsstaterna,
- vartannat år rapportera om framstegen med stärkandet av innovationspolitiken på nationell nivå och EU-nivå,
- bidra till att främja innovation inom den offentliga sektorn genom att
 - organisera erfarenhetsbyten beträffande främjande och spridning av information om innovation inom staten och offentliga tjänsteinrättningar,
 - främja utbildning och medvetandehöjande insatser angående politiska åtgärder och faktorer som leder till ett främjande av företagens innovation,
 - skapa en webbplats för att sprida information om initiativ och ge handledning,
 - främja spridningen av god praxis inom de statliga myndigheterna för upphandling.

Medlemsstaterna och kommissionen måste

- garantera förekomsten av mekanismer för en ”vertikal” samordning, så att politiska innovationsfrämjande åtgärder griper in i varandra på EU-nivå och på nationella och regionala nivåer,
- stärka redan befintliga processer inom ramen för *lägesrapporten om innovation i Europa*, och göra det möjligt för medlemsstaterna att ta del av varandras erfarenheter beträffande utvecklingen och verkställandet av innovationspolitiken,
- intensifiera sitt samarbete och skapa en gemensam struktur för att stärka innovation i EU, som inbegriper mekanismer för att mäta de framgångar som uppnåtts.

BILAGA 1 INNOBAROMETER 2002

*Innobarometer 2002*³⁴, en undersökning som Europeiska kommissionen gjorde i september 2002 bland företagsledare i Europeiska unionens 15 medlemsstater, inom ramen för Flash Eurobarometers system för opinionsundersökningar, visar följande:

- Företag i Europeiska unionen sakta men säkert stärkte sin innovationsverksamhet från 2001 till 2002. Andelen nya eller förnyade produkter eller tjänster som införts de senaste två åren har ökat med 2 enheter från 2001 års undersökning och utgör i genomsnitt 22 procent av företagets omsättning.

³⁴

Kommer att offentliggöras.

- Den andel av investeringarna som alla företag har satsat på innovation har ökat något sedan 2001 och utgör i genomsnitt mer än en fjärdedel av företagets investeringar. Tillverkningsbranschen utmärker sig i och med att en genomsnittlig andel på 32 procent av investeringarna anslås till innovation. Även exportföretag och ”yngre” företag investerar mer i innovation.
- De anställdas kunskaper och kompetens är avgörande för innovationsarbetet: företagsledare anser att innovationsstyrkan i första hand (49 procent) kan tillskrivas de anställdas kvalifikationer och professionalism. Det utbildningsområde som prioriteras är teknisk utbildning och lärlingskap (45 procent) följt av säljarutbildning. Den tid som i praktiken anslås till utbildning varierar dock avsevärt mellan de olika länderna och företagen: i ett av fyra företag saknas utbildningsåtaganden helt eller är endast symboliska, till exempel 0 eller 1–2 dagar per anställd och år.
- För tillgången till avancerad teknik blir samarbetet mellan företag allt viktigare: företagsledare räknar i första hand med ett aktivt samarbete med sina leverantörer eller kunder (59 procent), sedan med inköp av utrustning (41 procent) följt av FoU internt eller enligt avtal.
- Skapandet av nya marknader och kundernas positiva mottagande av nya produkter kräver i allt större utsträckning en öppen debatt med allmänheten om innovation. De flesta företag tycks vara beredda att delta i en sådan debatt, men enligt en majoritet (48 procent) äger sådana diskussioner rum internt på företagsnivå.
- Det viktigaste behov som ännu inte tillgodosetts vad innovation beträffar är enligt en av tre företagsledare tillgången till innovativa kunder och/eller marknader. En majoritet av företagsledarna förväntar sig att marknaderna skall bli mer mottagliga för införandet av innovativa produkter de närmaste åren.
- De europeiska företagsledarna anser att det är ännu viktigare nu än det var 2001 att marknaderna är öppna för innovativa produkter. De räknar med att innovation de närmaste åren särskilt skall gagnas av både Europeiska unionens marknadsomfång och de gemensamma bestämmelserna. Starkt innovativa europeiska företag, som oftast förekommer bland exportföretag, yngre företag och inom industrisektorn, tycks redan ha goda förutsättningar att utnyttja den möjligheten.

I 2002 års Innobarometer poängteras de europeiska företagsledarnas vilja att stärka sin konkurrensställning genom innovation. De mänskliga resursernas kompetens, det fungerande samarbetet med leverantörer och kunder och, sist men inte minst, det europeiska omfånget av innovativa marknader spelar en avgörande roll i denna process.

BILAGA 2 SAMMANFATTNING AV EU:S NUVARANDE VERKSAMHETER FÖR ATT FRÄMJA INNOVATION

Hittills har EU:s verksamheter för att främja innovation i Europa finansierats genom ramprogrammen för forskning och teknisk utveckling. Dessa inbegriper iakttagelser av innovationspolitiken och innovationsarbetet i Europa och praktiska åtgärder för att förbättra innovationsmiljön.

Nedan följer en sammanställning över pågående verksamheter. Många av dem kommer att vidareutvecklas i sjätte ramprogrammet.

- *Lägesrapporten om innovation i Europa* som tillhandahåller insamling, uppdatering, analys och spridning av information om innovationspolitik på nationell nivå och EU-nivå³⁵. Den bildar även ramen för genomförandet av den öppna samordningsmetoden som fördes fram i Lissabon på det innovationspolitiska området. Lägesrapporten sprider därmed god praxis för att hjälpa medlemsstaterna att utveckla en egen innovationspolitik och uppnå en bättre överensstämmelse med målen från Lissabon.

En av beståndsdelarna i lägesrapporten är *europiska resultattavlan för innovation*, en årlig framställning av kvantitativa uppgifter om ramförhållanden, vetenskap- och teknikgrunder, företagens operativa miljö och innovationsbeteendet inom företagen.

Kommissionen får hjälp med att utarbeta lägesrapporten av en grupp högre tjänstemän från medlemsstaterna och de associerade staterna (inklusive kandidatländerna).

- Uppgifter om företagens innovationsbeteende samlas in till gemenskapens innovationsundersökning *Community Innovation Survey*, som genomförs av Eurostat och de nationella statistiska byråerna³⁶.
- I olika *utredningar* analyseras särskilda frågor ingående, ofta på området ramvillkor³⁷. I en enklare typ av undersökning, Innobarometern, som använder sig av systemet för opinionsundersökningar Eurobarometer, granskas företagets attityd till innovation³⁸.
- Det är flera verksamheter som påverkar företagens operativa miljö. Stödmekanismer för nystartade innovativa företag och deras tillväxt är en fråga som prioriteras, särskilt på nätverksbildande ekonomiska områden som är högpresterande inom detta entreprenörskap (*PAXIS*-initiativet³⁹). Nätverk bildas även bland aktörer inom innovationsfinansiering och bland offentliga forskningsorganisationers avdelningar för kontakter med näringslivet i syfte att stärka de offentlig-privata banden (*Gate2growth*-initiativet⁴⁰).
- Nätverket *Innovating Regions in Europe* tillhandahåller en mekanism för erfarenhetsutbyte kring utvecklingen av innovationsstrategier och är därför relevant både för företagens operativa miljö och för ramvillkoren⁴¹.

³⁵ <http://trendchart.cordis.lu/>

³⁶ <http://www.cordis.lu/innovation-smes/src/cis.htm>

³⁷ <http://www.cordis.lu/innovation-policy/studies/home.html>

³⁸ <http://www.cordis.lu/innovation-smes/src/innobarometer.htm>

³⁹ PAXIS: Pilot Action of Excellence on Innovative Start-ups; <http://www.cordis.lu/paxis/>

⁴⁰ <http://www.cordis.lu/finance/home.html>

⁴¹ <http://www.innovating-regions.org/>

- Nätverket *Innovation Relay Centres* hjälper företagen att skapa kontakter med andra företag och organisationer⁴² genom att erbjuda ett lokalt utgångsläge där de bistås i utvecklingen av ett transnationellt tekniksamarbete och tekniköverföring.
- Även *innovationsprojekt* är inriktade på företagens närmiljö och tar itu med generella hinder för en marknadsstyrd innovation⁴³. I dessa poängteras processens icke-tekniska aspekter genom att kunskap frambringas som slutligen kommer att utnyttjas huvudsakligen inom företagen.
- *CORDIS*, gemenskapens webbaserade informationstjänst för FoU och innovation⁴⁴, ger tillträde till basen för vetenskap och teknik, till exempel genom den nyligen införda Technology Marketplace⁴⁵ med affärsmöjligheter inom EU-sponsrad forskning och annan forskning.

Även om dessa verksamheter rent budgetmässigt ingår i ramprogrammen för forskning och teknisk utveckling sträcker de sig längre än att bara främja innovation, kompetens och sakkunskap som ett resultat av de europeiska forskningsinsatserna. Med tanke på innovationsfenomenets utbredning måste försöken att stödja innovation ta hänsyn till innovationsformer som inte är beroende av forskning eller där forskningen endast har en mindre betydelse för innovationens ekonomiska och sociala fördelar.

⁴² <http://irc.cordis.lu/>

⁴³ <http://www.cordis.lu/innovation-smes/src/projects.htm>

⁴⁴ <http://www.cordis.lu/>

⁴⁵ <http://www.cordis.lu/marketplace/>